

Vida Kramžar

DROGE IN (SUB)KULTURA: DIONIZIČNI VIDIK DRUŽBENOSTI

Pozimi predlanskega leta smo zvedeli za žalosten dogodek. Še preden so o tem pisali časopisi, se je zvedelo, da je nekdo, ki je bil marsikomu znanec, kolega ali celo prijatelj, umrl zaradi heroina, ki ga je dobil za rojstni dan od prijatelja. Govorilo se je, da je bilo to prvič in da je pred tem le »snifal«. Sledili so dogodki, ki niso bili zabeleženi v črni kroniki. Med drugim ta, da so njegovi prijatelji pretepli kolega, ki mu je dal heroin. Pozneje so drugi njegovi kolegi pretepli »džankija«, ki je kolegu prodal heroin. Na koncu je tisti, ki mu je za rojstni dan podaril heroin, naredil samomor. Vzrok za samomor bi težko pripisali le temu dogodku, kajti fant, ki je to storil, je bil že pred tem na neki način prisoten v zvezi z dogodki s tragičnim izidom.

Pretepu džankija naj bi sledila serija obračunov med džankiji in uživalci trave, čeprav se to ni zgodilo. Vendar pa je ta konflikt, ki se na Slovenskem ni zgodil prvič, značilen po tem, da zaznamuje razliko med dvema tipoma kulture oziroma subkulture – med uživalci trave oziroma drugih lahkih drog in tistimi, ki uživajo heroin –, ki temeljita na različnih vrednotah. V ospredje je potisnil t. i. kulturno dimenzijo problema, ki je v zvezi s tem velikokrat zanemarjena. Kajti pripadniki takih skupnosti največkrat veljajo za posameznike nasproti ostali družbi in v družbenem smislu neprilagojene, za posameznike v nepregledni množici, ali pa za v socialnem pogledu povsem definirane pripadnike določenega razreda, sloja ali specifične družinske situacije. Vendar pa v ozadju te razčlenitve najdemo tudi kulturne usedline.

V pričujočem prispevku nam ne gre za zaznamovanje različnosti omenjenih subkultur, temveč za definiranje kulturne dimenzije problema, ki je v strogo individualističnem pristopu spregledana.

Zato je treba razjasniti sam pojem kulture in v zvezi z njo pojem vrednot. S tema pojmomoma dobimo globlji vpogled v odnos med kulturo in subkulturo. Vse širše definicije kulture, ki so v okviru kulturne problematike iskale stične točke, so prej ali slej kot eno najpomembnejših sestavin na tem področju odkrile pojem vrednot. Vrednote so torej tisto, kar različne kulturne oblike razločuje med seboj. Lahko gre za njihovo različno odnosnost, ali pa tudi prisotnost oziroma odsotnost. Lahko tudi rečemo, da različna razporedljivost vrednot kaže neko globljo oziroma osrednjo vsebino kultur. Če pogledamo teoretska prizadevanja na tem področju, lahko odkrijemo več takih pristopov. Mogoče najodmevnejša je že starejša, a še vedno uporabna teorija P. Sorokina o treh zahodnih oziroma občih človeških kulturah: ideacijski, idealistični in senzualistični (čutni) kulturi. Ta trojna razmejitev se nanaša prav na odnos do »temeljne resnice« in vrednot. Temeljna resnica in vrednota ideacijske kulture je nadčutno, medtem ko je temeljna vrednota senzualistične kulture svet, ki ga dojemamo s čutili. Ta so torej njeno obzorje. Idealistična kultura zavzema srednje mesto med obema, saj obsega tako elemente čutnega kot nadčutnega. Tipi kultur pa določajo v tem okviru tudi različne tipe odnosov, ki jih Sorokin imenuje familiarni, pogodbeni in nasilno-nasprotni. Medtem ko je značilna poteza familiarnih odnosov globlja medsebojna

povezanost, je za pogodbene odnose značilna obojestranska koristnost in za sovražne princip podrejanja. Zelo podobna, toda v strukturalističnem pogledu bolj razvita je trojna razčlenitev kulture, značilna za predstavnike kulturne teorije. Vendar je tudi v tej razčlenitvi v ospredju ajen vrednostni okvir. Tako avtorji kulturne teorije govorijo o individualistični, egalitarni in hierarhični kulturi, kjer se kot osrednje vrednote pojavljajo posameznikova korist, mehanska solidarnost in princip celote.

Značilnost obeh kulturnih pristopov je torej poudarjanje različnih temeljnih vrednot, ki so osnova za razlikovanje znotraj kultur in med njimi. To pa je, če se vprašamo po smislu subkultur, za nas osrednja tema. Zastavlja se vprašanje, ali so odnosi med subkulturami prav tako obteženi s problemom vrednot. To je pomembno predvsem s stališča definiranja sodobne kulture. Čeprav gre v luči omenjenih teoretskih sklopov za različna poimenovanja, lahko v njih vidimo tudi skupne značilnosti. Sodobna kultura, ki je v prevladujočem, po poimenovanju Sorokina senzualistična, ustvarja podoben tip prevladujočih odnosov, kot jih oblikuje individualistična kultura predstavnikov kulturne teorije. Gre za njihov individualistični, v bistvu pogodbeni značaj. Beseda »čutni« nas lahko deloma zavede. Pomeni namreč nekaj povsem drugega kot čutnost v vsakdanjem pomenu besede, saj bolj kot prepuščanje čutnim užitek vključuje racionalnost in preračunljivost.

To pa je naši temi zelo blizu. Čutno uživanje torej vključuje poseben odnos do realnosti v kulturnem smislu in ni identično z v Sorokinovem smislu senzacijsko kulturo.

V individualistični oziroma senzacijski kulturi, ki je v Sorokinovem smislu povezana z dojetanjem tostranske, empirično preverljive dejanskosti, bi na prvi pogled našli idealen prostor za posameznikovo uživanje, saj stoji podoba posameznika v ospredju. Pa ni tako. Kljub deklariranemu prvenstvu posameznika v svetu in najbrž prav zaradi njega gre velikokrat za pravo osiromašenje čutnosti v posameznikovem uživanju. Čeprav posameznik temu daje velik pomen in vlaga veliko energije in je pogosto na lovu za to dobrino, je največkrat

oropan temeljnega užitka, h katerem teži, užitka uživanja. V lovu za užitek se pojavlja ne kot donkihотовski, temveč kot v racionalnem smislu osvješčen samotni jezdec. Prav nasprotno bi lahko trdili za kulturo poganstva, ki jo lahko po znanem Dionizovem kultu opredelimo tudi kot dionizično. Gre za neposredni poudarek na uživanju in uživaštvu, ki je s stališča krščanske etike nepremišljeno in grešno. Nas seveda ne zanima etični poudarek problema. S stališča drugačnih vrednot je sklop dionizičnega koncepta gotovo nerazumljen, saj se ga razlaga v strogo individualističnem smislu, kot užitek posameznika. V dionizičnem smislu gre gotovo za drugačno obliko, v kateri se uživanje dojema kot deljiva, skupno sprejemljiva zadeva. V tem smislu je vsebovana tudi neka notranja kontrola, ki je s stališča individualizma nerazumljena, saj v tem pristopu enostavno ne more biti prisotna. Strogi individualizem kot razumevanje kulturnih odnosov nosi v sebi prastrah ne pred užitek kot takim, temveč pred užitek kot težko obvladljivim pojavom.

Najbrž ne more biti čisto res, da bi lahko dionizični model kulture, ki gotovo spada v širši kulturni sklop, popolnoma enačili z našo temo, gotovo pa lahko določene postavke. To pove tudi sam izraz, da gre za skupino »uživalcev« trave; ta opredelitev gotovo ni naključna.

Naša teza je torej, da se simbolna opredelitev uživalcev te ali one droge med drugim nanaša prav na neko razliko, torej razliko v uživanju, ki je mogoč samo kot vzajemni užitek. Uresničitev tega principa uživanja v dionizičnem smislu je mogoča le v družbi kot skupnosti, v kateri je ena temeljnih opredelitev egalitarnost, vzajemna enakost, ki predpostavlja delitev užitka. Zato ni čudno, da se skupnost, kakršna je skupnost uživalcev trave, oblikuje kot nekaj drugačnega, kot subkultura. Zastavlja se vprašanje, koliko ta skupina v resnici doseže omenjene cilje, oziroma, koliko se jim približa.

Vendar to za nas ni najbolj bistveno. Pomembneje je, da se med uživalci takih ali drugačnih drog ustvari kulturni vzorec, vsakodnevna ritualizacija, ki postane vzorec tudi za tiste, ki v tako skupnost stopajo. Njena trdoživost ni samo trdoživost v smislu

trdoživosti odlaganja socialnih problemov neke družbe na obrobje, temveč vsebuje lastno kulturno komponento. Ko se ta stvari, jo je težko uničiti.

Prepoznavanje kulturnega vidika v subkulturni situaciji pomeni prepoznavnje njene drugačnosti, velikokrat kontroverznosti. Gre za vsakodnevni kulturni šok, ki nas ne pusti neprizadete. Zato je ta drugačnost tako težko dojemljiva.

Koncept uživanja kot ene osrednjih vrednot določene subkulture je lahko v razmerju s prevladujočo kulturo popolnoma nerazumljen in protisloven. V bibličnem jeziku je lahko razlog za izgon iz družbenega raja. Čeprav so v takem razmišljanju vidne predvsem individualne usode, pa ostaja dejstvo, da so določene vrednote v prevladujoči kulturi premalo zastopane –

medtem ko v drugih kulturah dobijo ekscesno naravo. Odnos med različnimi kulturami v okviru globalne družbe je lahko obremenjujoč.

Nemogoče je od vsakega posameznika zahtevati tolerantnost do drugačnosti, saj je z osebnostnega vidika to težko doseči. Odločitev o lastnem osebnostnem razvoju je vedno v rokah posameznika. Vendar pa je pomembno doseči, da se odnos do neke subkulture še dodatno ne marginalizira z vidika celotne družbe in da se je v celoti ne kriminalizira. Pomembno je ohraniti odprtost med kulturami. Gre torej za institucionalizacijo prehoda med njimi.

S tem je povezano tudi vprašanje legalizacije lahkih drog in dekriminalizacije težjih, s katero postane tak korak sploh mogoč.

MED AZILOM IN INDIVIDUOM – VARNOSTNE STRUKTURE

novanjših skupin ugotovlja tudi za druge skupine, še zlasti za ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami. Status stanovanjskih skupin kot oblike razločnega varstva je še vedno neurčen in ustanavlja se za zagon stanovanjskih skupin zahteva veliko mero entuziazma in poguma. Vendar pa na tem mestu nimamo namena govoriti o nerешeni vprašanju financiranja, o razločnem odnosu države do te dokazano uspešne in primerne oblike varstva (tudi znane posvetili na neki drugi okrogli mizi, Flaker 1997), temveč opisati in analizirati delo in življenje v stanovanjskih skupinah. Hočemo jo poudariti kot strokovno tereno socialnega dela in postaviti vprašanja in kandidate za razvoj socialnega dela na tem področju.

Besedilo temelji na raziskavi, ki smo jo skupaj z Bojano Trzmonarjevo izvedeli leta 1992 (Flaker 1992). Raziskava je bila kvalitativna, deloma akcijsko raziskovalna in je zajela vse takrat obstoječe stanovanjske skupine. Od takrat je minilo kar nekaj časa, nekateri opisi so morda izgubili aktualnost. Vendar pa večina opisov analize, dopolnjena z novimi podatki in spoznanji, še vedno stoji. To velja bolj drži za sklepni analitični del. Besedilo je namenjeno poleg uvodnega dela, ki tematizira pravo

Ko govorimo o stanovanjskih skupinah, jih imamo ponavadi (upravičeno) za bolj ustrezno obliko obravnavanja ljudi, kot jo izvajajo različne vrste zavodov. Raziskave so pokazale (npr. Bridges 1991), da so ljudje z duševnimi stiskami bolj zadovoljni s življenjem v stanovanjskih skupinah, da doživljajo manj stisk in imajo manj psiholoških simptomov, da se jim izboljšajo socialne spretnosti (npr. gospodinjstvo, načrtovanje časa, uporaba tujih v skupnosti), in tudi splošno psihosocijalno učinkovitost. Poleg tega pa so stanovanjske skupine in podobne oblike skrbi ekonomsko bolj učinkovite. Ob sicer večjih stroških za osvoje je precej manj kapitalskih in drugih stroškov. Tudi če zanemariamo argumente, ki jih imamo o ekonomski in tretmanski učinkovitosti in superiornosti stanovanjskih skupin, nas temeljna ciljna vprašanja glede pravih, človeških pravih in solidarnosti navedejo k ideji, ki so uspešna osredna zidov zavodov v skupnosti, med drugimi tudi v stanovanjskih skupinah.

Za pričujoče besedilo ta hipoteza ni povsem nova in je že ikavno posebej dokazovani, vendar pa želimo s tem prispevati ne-

P. SOROKIN (1941), *The Crisis of our Age*. New York.

Literatura

M. DOUGLAS, A. WILDAVSKY (1982), *Risk and Culture*. University of California Press.
P. SOROKIN (1941), *The Crisis of our Age*. New York.

